

MAKTABGACHA TA'LIM TASHKILOTLARIDA BOLALARGA ESTETIK TARBIYA BERISHNING AHAMIYATI

Altibayeva Gulbaxor Majitovna

Termiz davlat pedagogika instituti

Maktabgacha ta'limda tarbiyani
tashkil etish kafedrası o'qituvchisi

Annotatsiya. Ushbu maqolada maktabgacha ta'lim jarayonida estetik tarbiyaning mazmuni, maqsadi va ahamiyati yoritilgan. Estetik tarbiyaning bolalar shaxsini har tomonlama kamol toptirishdagi o'rni, ularning badiiy didini, go'zallikka bo'lgan munosabatini shakllantirishdagi pedagogik yondashuvlar tahlil qilingan. Tadqiqotda estetik tarbiyani amalga oshirishda tarbiyachining roli, ta'lim muhitining estetik jihatdan tashkil etilishi hamda san'at, musiqa, tasviriy faoliyat orqali bolalarning ijodkorligini rivojlantirish usullari bayon etilgan. Maqola maktabgacha ta'lim tizimida estetik tarbiyani takomillashtirishga oid amaliy tavsiyalarni o'z ichiga oladi.

Kalit so'zlar: estetik tarbiya, maktabgacha ta'lim, badiiy did, ijodkorlik, pedagogik asoslar, estetik muhit.

Abstract. This article discusses the content, purpose and importance of aesthetic education in the process of preschool education. The role of aesthetic education in the comprehensive development of children's personalities, pedagogical approaches to the formation of their artistic taste and attitude to beauty are analyzed. The study describes the role of the educator in implementing aesthetic education, the aesthetic organization of the educational environment, and methods for developing children's creativity through art, music, and visual activities. The article contains practical recommendations for improving aesthetic education in the preschool education system.

Keywords: aesthetic education, preschool education, artistic taste, creativity, pedagogical foundations, aesthetic environment.

Maktabgacha ta'limga qo'yiladigan zamonaviy talablar uning pedagogik jihatlarini yangilash, maktabgacha yoshdagi bolalarga beriladigan ta'lim-tarbiya ishlarini jamiyatda yuz berayotgan o'zgarishlar, ilgari surilayotgan ijtimoiy talablar asosida yangilab, takomillashtirib borishni taqozo etadi. Bunda, birinchi navbatda, jarayonning nazariy va amaliy asoslarining mantiqiy bog'liqligi, yosh avlodning intellektual, ma'naviy-axloqiy, jismoniy va estetik jihatdan hayotga tayyor kishilar bo'lib yetishishlari uchun pedagogik sharoit hamda ta'lim mazmunini taqdim etish jamiyat taraqqiyotining muhim shartlaridan biri hisoblanadi.

Bolalarni maktab ta'limiga tayyorlash tizimining samarali ishlashiga erishishni ta'minlash uchun maktabgacha ta'lim tashkilotlarida va oilada ularning keng qamrovli faoliyatini ta'minlaydigan pedagogik sharoit yaratish zarur. Bu esa bolalarda atrof-olam hamda undagi voqea va hodisalarni anglash ko'nikmalarini tarkib toptirish vositasida ularning maktab ta'limiga tayyor bo'lishlarini, bu jarayonda lozim bo'ladigan sobitqadamlik, g'oyaviylik, o'rtoqlari, tengdoshlariga do'stona munosabat, ularni tushunish, mehnatsevarlik kabi ma'naviy-axloqiy sifatlarni rivojlantirishga yordam beradi. Ayniqsa, tasviriy faoliyat mashg'ulotlari bu borada keng imkoniyatlarga ega. Bolalarni rasm ishlash texnikasiga o'rgatish hech qachon birdaniga amalga oshmagan. Bolalarbop rasmlarning dastlabki tadqiqotchilari – Korrodo Richchi, Liberti Tedd, M.Bexterev kabilar bolalar ijodiyoti rivojlanishining o'ziga xos jihatlarini ta'kidlagan holda, ularni rasm ishlashga o'rgatishning zarurligini uqtirib o'tgan.

Bolalarga rasm ishlash texnikasini maxsus mashqlar tizimi orqali o'rgatish g'oyasi birinchilardan bo'lib Italiyalik san'atshunos Korrodo Richchi tomonidan qo'llab-quvvatlangan bo'lib, ularsiz hatto kattalar ham bolalarning bilim saviyalari darajasida qolishi mumkinligini ta'kidlagan. Filadelfiyadagi badiiy ishlab chiqarish maktabining direktori, akademik Liberti Tedd qo'lning chaqqonligi, uning harakatchanligini tasvir mazmunini ifodalashning muhim sharti sifatida qaragan. Uning fikrini qo'llab-quvvatlagan holda ta'kidlash joizki, qo'lning chaqqonligi rasm ishlash texnikasini egallash, keng ma'noda bolalarda tasviriy savodxonlik

elementlarini shakllantirish, ko'pgina faoliyat turlaridan asqotadigan rassomlik mahoratini rivojlantirish uchun zarur.

Shularni e'tiborga olgan holda Liberti Tedd rasm chizishda qo'l harakatlari uchun maxsus mashqlar tizimini ishlab chiqdi. Maktabgacha yoshdagi bolalar uchun mo'ljallangan bu mashqlarni bolalar jondillari bilan bajaradilar. Bu mashqlar tizimida faqatgina geometrik shakllarni chizdirish bilan kifoyalanib qolmasdan, balki tabiiy unsurlarni chizdirish va bu orqali bolalarning ona tabiatga bo'lgan qiziqishlari, kuzatuvchanliklarini rivojlantirish lozimligini ta'kidlaydi.

Bu omil O'zbekiston sharoitida bolalarni amaliy san'atning naqqoshlik turi asoslarini o'rganish orqali olamni anglash ko'nikmalarini tarbiyalashda samarali qo'llanishi mumkin. Zero, naqqoshlikning turi aynan tabiatni estetik o'zlashtirish asosida shakllarni stilizatsiyalash (badiiylashtirish) vositasida yaratiladi. Kezi kelganda ta'kidlab o'tish lozimki, bolalarning tasviriy faoliyati borasida, ularning tasviriy san'atning nazariy va amaliy asoslarini egallashlari yuzasidan mutaxassislarning turlicha qarashlari mavjud. Ayrim olimlarning fikricha, bolalarning tasviriy faoliyatlariga kattalarning aralashuvi mumkin emas.

Bunda bolalarning o'ziga xos qobiliyatlari o'z ta'sir kuchini yo'qotishi mumkin, deb hisoblaganlar. Bu ta'limot "erkin badiiy tarbiya" deb atalib, XX asrning boshlarida umumiy o'rta ta'lim tizimidagi "Rasm" (hozirgi "Tasviriy san'at") mashg'ulotlariga tatbiq etishga urinishlar ham bo'lgan. Bir guruh pedagoglar, xususan, K.M.Lepilov, Ye.v.Rezigroev, I.Beerlar bolalarga ta'lim berishda rasm chizish texnikasini o'rgatishni ma'qullaganlar. Bolalarga ta'lim berishda rasm chizish texnikasini o'rgatishga qarshi bo'lgan olimlarga javob tariqasida K.M.Lepilov shunday deb yozadi: Ba'zi birovlar bolalar – tugal rassomlardir, deb aytishadi.

Agar ana shu nuqtayi nazardan qaraydigan bo'lsak, ularni umuman o'qitish kerak emas. O'z holiga tashlab qo'yilgan bola ma'lum bo'sag'ada turib, o'zlari uchun aniq, sevimli bo'lgan mavzu va chizmalarda to'xtab qoladilar, ilgari ketmaydilar. Boshqa tomondan ular grafik savodxonlikka ega bo'lmaydilar.

Bolalarni nimagadir o'qitish kerakligi haqidagi fikrni rivojlantirar ekan, u rahbarning bolalarni har xil materiallarning o'ziga xos xususiyatlarini egallashlari, ular bilan ishlash ko'nikmalarini o'zlashtirishlariga yordam berishi lozimligini ta'kidlaydi. Masalan, bolalarning qo'liga mo'yqalam, bo'yoqni berib, ular bilan ishlash va bo'yoqlarni qanday aralashtirish, qog'ozga surtishni, albatta, uning texnikasini bilgan mutaxassis amaliy ko'rsatishi va jarayonni izohlashi lozim.

Nemis olimi R.Myuller badiiy tarbiyani yaxlitligicha yaxshilash ishlarini va jumladan tasviriy faoliyatni rivojlantirish imkoniyatlari haqidagi masalani tahlil qilib, buning uchun bolalar bilim, malaka, iqtidorlikni doimo uyg'unlikda egallashi kerak, degan xulosaga keladi. Bu uyg'unlikka muallif bolalarning ko'rganlarini tasvirlashni bilishi qobiliyat sifatida e'tirof etadi. Tasvirni hosil qilish uchun bolalarda narsalar va atrof-muhitdagi hodisalar haqidagi tasviriy xususiyatlarini, kuzatuvchanliklarini rivojlantirish, predmet va hodisalardagi muhim ahamiyatga ega bo'lganlarini ajratish, u yoki bu predmetning o'ziga xos xususiyatlarini eslab qolishning uddasidan chiqish zarur. Ana shu asosda bolalarda nimalarning rasmini chizish lozim bo'lsa, shuni tasavvur qilishga intilish sifatlari shakllanadi. R.Myuller fikricha, yuqorida aytib o'tilgan komponentlarni tasvirlash uchun qobiliyatni rivojlantirishning o'zi yetarli emas. Bola muayyan tasvirni hosil qilishni uddalay olishi uchun, u texnika va materiallarni, bo'yoqlarning qo'llanilishini badiiy-texnik usulini va ulardan foydalanish tartibi, texnikasini bilishi lozim.

U shuningdek, bolalar qo'l harakatlarini o'rganib, bilib olishi, ularni boshqarishni o'rganishi kerak, deydi. Chizish texnikasi va usullarini bilish va ularni qo'llay olish bolalarni ifodali vositalardan foydalanishga yordam berishi lozim. Tasviriy faoliyatni o'rganib, bilib olish uchun deyarli yaxshi namuna bo'ladigan bu yo'lni nemis pedagog olimlaridan biri Gegel ham e'tirof etgan. U badiiy tasvir muammosining uchta tomonini: 1) butun borliq, voqelikni ko'rsatish, tasavvur qilish; 2) yaratiladigan (chiziladigan) rasmning bir butun, yaxlitligini ko'rsatish, tasavvur qilish; 3) badiiy-texnik vositalarning vazifasini to'g'ri talqin qilish, ularning qo'llanishiga ko'ra bir-biridan farqlash

Bolalarni o'rab turadigan chiroyli narsalarning o'zi bolaga hech narsa bermaydi, shuning uchun bolalarni ularni ko'rishga, qadrlashga, baholay bilishga o'rgatish kerak. Tarbiyachi bolalarning diqqatini polning tozaligiga, yaxshilab joy-joyiga qo'yilgan mebelga, chiroyli idishlarga, gullarga qaratadi. Har bir yangi narsa, yangi bezak bolalar bilan birga ko'rib chiqiladi. Eng muhimi, hamma narsalarni bolalarda estetik zavqni qo'zg'ata oladigan qilib ko'rsatish kerak.

Bolalarga estetik zavq uyg'otish uchun ularga kuzatilayotgan narsaning mazmuni va ahamiyatini tushuntirish kerak. Bolalarning hislariga ta'sir etish uchun bu hozircha yetarli emas. Eng muhimi, bu yerda kattalarning namunasidir. Tarbiyachining o'zi zavqlansa, ortiqcha so'zlarsiz go'zallikka qiziqish uyg'ota oladi va bolalarda estetik kechinmalar paydo qila oladi.

Xulosa qilib aytganda, maktabgacha yoshdagi bolalarda estetik rivojlantirish ularning shaxsiy taraqqiyoti va kelajakdagi intellektual, ijodiy, ijtimoiy hamda emotsional muvaffaqiyatlari uchun muhim omil hisoblanadi.

Nazariy manbalar tahlili shuni ko'rsatadiki, bolalarni estetik rivojlanishida bolalarning tabiiy qiziquvchanligi, tasavvuri, mustaqil fikrlashga bo'lgan ehtiyoji markaziy o'rinda turadi. Liberti Tedd, R.Myuller kabi olimlarning ilmiy qarashlariga asoslanib, kreativlikni rivojlantirishda bolalarga qulay psixologik muhit yaratish, ularning erkin fikrlash va tajriba qilishlariga imkon berish zarurligi ta'kidlanadi.

Shuningdek, maktabgacha ta'lim tashkilotlarida kreativlikni rivojlantirish uchun turli interaktiv uslublar, o'yin texnologiyalari, ijodiy topshiriqlar va san'at faoliyatlari samarali vosita sifatida qo'llanilishi mumkin. Tarbiyachilarning innovatsion yondashuvlari, bolalarning individual xususiyatlarini hisobga olish va ularning tashabbuslarini qo'llab-quvvatlash ham kreativlik rivojiga sezilarli ta'sir ko'rsatadi. Umuman olganda, maktabgacha yoshdagi bolalarni estetik rivojlantirishga alohida e'tibor qaratish bolalarning har tomonlama kamol topishida muhim ahamiyat kasb etadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Nazarov Q. Maktabgacha ta'limda estetik tarbiya asoslari. - Toshkent: O'qituvchi, 2016.

2. Yo'ldosheva N., Qodirova D. Maktabgacha ta'lim psixologiyasi va estetik tarbiya. - Toshkent: Fan va texnologiya, 2019.

3. **MAKTABGACHA YOSHDAGI BOLALARNI MAKTAB TA'LIMIGA TAYYORLASHDA IJODIY QOBILIYATLARINI RIVOJLANTIRISH AG** Majitovna **INNOVATION IN THE MODERN EDUCATION SYSTEM 3 (29), 42-45**

4. **INNOVATSION TEXNOLOGIYALAR ASOSIDA TARBIYALANUVCHILARNI INTELLEKTUAL QOBILIYATINI SHAKLLANTIRISHDA ULARNING YOSHIGA XOS BO'LGAN PEDAGOGIK XUSUSIYATLARI AG** Majitovna **INNOVATION IN THE MODERN EDUCATION SYSTEM 3 (29), 36-41**

5. **MAKTABGACHA YOSHDAGI BOLALARDA MEHNAT TARBIYASINI SHAKLLANTIRISH MAZMUNI AG** Majitovna, EX Xoltorayevna **INNOVATION IN THE MODERN EDUCATION SYSTEM 3 (29), 46-52**

6. **PSYCHOLOGICAL AND PEDAGOGICAL CHARACTERISTICS SPECIFIC TO THEIR AGE IN FORMING THE INTELLECTUAL ABILITY OF THE STUDENTS ON THE BASE OF INNOVATIVE TECHNOLOGIES**